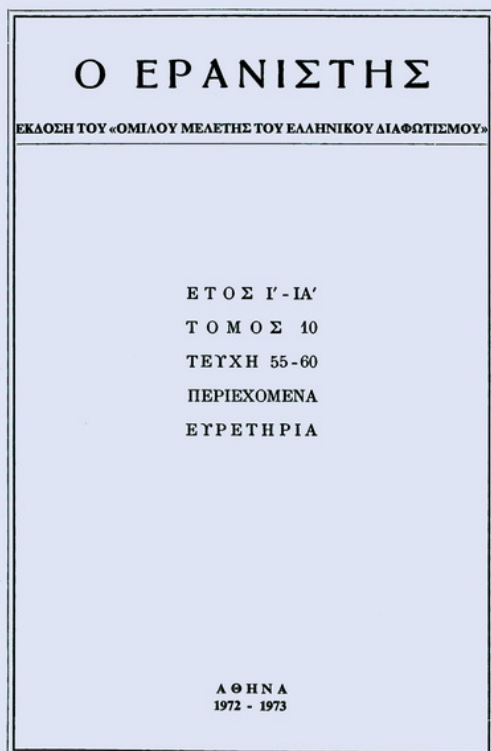

The Gleaner

Vol 10 (1973)

Σοφία Αντωνιάδη (1895-1972)

Μαρία Χαιρέτη

doi: [10.12681/er.10448](https://doi.org/10.12681/er.10448)

Copyright © 2016, Μαρία Χαιρέτη

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Χαιρέτη Μ. (2016). Σοφία Αντωνιάδη (1895-1972). *The Gleaner*, 10, 29-32. <https://doi.org/10.12681/er.10448>

ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΣΟΦΙΑ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ (1895 - 1972)

Τὸν Ἰανουάριο 1972 πέθανε στὰ ἐβδομηνταεπτὰ της χρόνια ἡ Σοφία Ἀντωνιάδη, ἕνας πνευματικὸς ἄνθρωπος ὅλο ζωντάνια καὶ γεμάτη ἐνδιαφέροντα.

Τὴν θυμοῦμαι μὲ συγκίνηση τὰ τελευταῖα τρία - τέσσερα χρόνια ὅταν, ἀφοσιωμένη στὴ συγγραφή τῆς βιογραφίας τοῦ Κρητικοῦ δημοσιογράφου Ἑμμανουὴλ Ἀντωνιάδη, ἐρχόταν σχεδὸν κάθε πρωτὶ στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους γιὰ ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἔρευνα στοὺς φακέλους τοῦ ἀρχείου τῆς οἰκογενείας της¹. Ἦταν μιὰ ἐρευνήτρια ἐνθουσιώδης καὶ γεμάτη διάθεση γιὰ δουλειά. Μὲ τὸ θάνατό της κλείνει μιὰ ζωὴ ἀπόλυτα ἀφιερωμένη στὴν ὑπηρεσία τοῦ Πνεύματος καὶ στὴν ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Σοφία Ἀντωνιάδη γεννήθηκε στὶς 31 Ἰουλίου 1895 στὸν Πειραιᾶ καὶ ἦταν τὸ πέμπτο καὶ τελευταῖο ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ δικηγόρου Ἀνδρέα Ἀντωνιάδη καὶ τῆς συζύγου του Εὐφροσύνης, τὸ γένος Λέλη. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδές της συμπληρώνει σὲ Ἑλληνο-γαλλικὸ σχολεῖο στὸν Πειραιᾶ καὶ ἀργότερα, ἀφοῦ ἔλαβε *baccalauréat* ἀπὸ τὴν Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τὴν μετάβασή της στὸ Παρίσι, ἐγκαινιάζει ἕνα λαμπρὸ κύκλο ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν στὴ Σορβόννη (1920) ποὺ θὰ ἔχῃ σὰν ἐπιστέγασμα τὴν ἀπόκτηση τοῦ διδακτορικοῦ διπλώματος (*Doctorat d'État*). Καθηγητὴς της ἦταν ὁ Hubert Pernot καὶ θέμα της τὸ Εὐαγγέλιο κατὰ Λουκᾶν. (*l'Évangile de Luc, Esquisse de grammaire et de style*), Paris 1930). Τὸ 1939 ἐκδίδει καὶ δεύτερο μεγάλο ἔργο σχετικὸ μὲ τὴν θέση τῆς λειτουργίας στὴν παράδοση τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων (*Place de la Liturgie dans la tradition des lettres grecques*), Leyden 1939). Ἡ Ἀντωνιάδη ἔκαμε ἔργο ζωῆς τὴν προβολὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ λογοτεχνίας καὶ ἀφοσιώθηκε στὴ μελέτη τους μὲ πάθος. Τὸ 1930 διαδέχεται τὸ μεγάλο

1. Τὸ ἔργο δημοσιεύθηκε λίγο καιρὸ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό της: «Ἑμμανουὴλ Ἀντωνιάδης, ὁ ἀγωνιστής, ὁ δημοσιο-

γράφος, 1791 - 1863», Ἀθήνα 1971. Ὁ βιογραφούμενος ἦταν συγγενὴς της ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ πατέρα της.

βυζαντινολόγο και νεοελληνιστή D. C. Hesselning στην έδρα παλαιο-
χριστιανικής, μεσαιωνικής και νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας
του Πανεπιστημίου του Leyden — πρώτη γυναίκα σε έδρα Όλλανδικού
Πανεπιστημίου. Το 1948 εκλέγεται Καθηγήτρια και από το Πανεπι-
στήμιο του Amsterdam. Στην Όλλανδία παρέμεινε και δίδαξε από το
1930 μέχρι το 1955 με μόνη διακοπή τα χρόνια του Πολέμου.

Σε όλο το διάστημα των 25 χρόνων της εκεί σταδιοδρομίας της
ασχολήθηκε να γνωρίσει στους φοιτητές της την νεοελληνική γλώσσα
και τους θησαυρούς της. Χαρακτηριστικό είναι ότι κατά τα έναρκτη-
ριά της μαθήματα στο Leyden το 1929 και στο Amsterdam το 1948
θέμα της και τις δύο φορές ήταν η νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία².
Σε όλο το διάστημα που ζει και διδάσκει στο Έξωτερικό δεν παύει
να μελετά και να δημοσιεύει έμπεριστατωμένα άρθρα με θέματα από-
το Βυζάντιο (Άννα Κομνηνή, Πτωχοπροδρομικά, Βασίλειος Βουλγαρο-
κτόνος, Έπιστολές Νικολάου Μυστικού κ.ά.)³. Παράλληλα παρακο-
λουθεί μ' αγάπη και ενδιαφέρον την νεοελληνική παραγωγή της εποχής
της, συνεργάζεται τακτικά στο περιοδικό «Νέα Έστία» και ασχολείται
με την κριτική λογοτεχνικών έργων της δεκαετίας 1930 - 1940.

Η Σοφία Άντωνιάδη δεν υπήρξε ποτέ ο τύπος του στεγνού και
σχολαστικού λόγιου· ήταν ένας άνθρωπος ζωντανός, με πλούσιο έσωτε-
ρικό κόσμο και για το λόγο αυτό ό,τι υπήρξε στόχος του πνευματικού
της ενδιαφέροντος ήταν και αντικείμενο της φροντίδας και της αγάπης
της. Την αγάπη προς την Πατρίδα της τη βλέπουμε όταν μετά την έναρ-
ξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου άφησε την έδρα της στο Πανεπιστήμιο
και ήρθε να μείνη στην Ελλάδα και να προσφέρει το είδος των υπη-
ρεσιών που ο μαχόμενος πρώτα και κατόπιν υπόδουλος τόπος της ζη-
τούσε σε μια τέτοια στιγμή. Σε χρονικά Κατοχής παρακολουθούμε το
όνομά της δεμένο με την Έθνική Αντίσταση. Το σπίτι της, στην όδο
Ξενοφώντος, δίπλα στο Σύνταγμα, έδωσε στέγη σε συγκεντρώσεις και

2. «Importance du grec moderne.
Leçon d'ouverture prononcée à l'aula
de l'Université de Leyden» (1929).

«Τα νέα ρεύματα στη νεοελληνική
λογοτεχνία μετά το 1922» (Όλλαν-
δικά). Στην ελληνική του απόδοση
έχει δημοσιευθεί στο περιοδικό «Νέα
Έστία», τόμος 46, τεύχος 531 (15
Αυγούστου 1949), σ. 1034 - 1040 και
532 (1 Σεπτ. 1949), σ. 1125 - 1130.

3. Τα άρθρα και οί μελέτες της Σο-
φίας Άντωνιάδη είναι συγκεντρωμένες
στη νεκρολογία που της αφιερώνει ο
Καθηγητής κ. Μ. Ί. Μανούσκακας στη
«Νέα Έστία» τόμ. 91 (1972) τεύχος
1071, σ. 269 - 271 και στο άρθρο
της Χρύσας Μαλτέζου «Σοφία Ά.
Άντωνιάδη, 1895 - 1972» στον τόμο
24 του περιοδικού «Έλληνικά» (υπό
τύπωσιν).

ἐκδηλώσεις ἐναντίον τοῦ Κατακτητῆ. Ἡ ἴδια ὑπηρέτησε σὲ ἐπιτροπὲς Προνοίας, ἀφιέρωσε χρόνο καὶ δυνάμεις, μὲ προσωπικὸ της κίνδυνον, σὲ ἐνέργειες καὶ ἐκδηλώσεις ἐθνικῆς. Τὰ παράσημα ποὺ τῆς ἀπονέμονται τὸ 1950 ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος (παράσημο τοῦ Φοίνικος καὶ χρυσὸς σταυρὸς τοῦ Τάγματος τῆς Εὐποιᾶς), ἔχουν σκοπὸ νὰ τιμήσουν ὄχι μόνον τὴν ἐπιστημονικὴ δράση της ἀλλὰ μαζὶ καὶ τὸ ἐθνικὸ της ἔργο.

Τὸ 1955 ἡ Ἀκαδημία —λίγα χρόνια νωρίτερα τὴν ἔχει ἐκλέξει ἀντεπιστέλλον μέλος της, τιμὴ ποὺ μόνον σὲ δύο Ἑλληνίδες πρὶν ἀπ' αὐτὴν εἶχε κάμει⁴— τῆς ἀναθέτει τὴν διεύθυνση τοῦ πρώτου στοῦ εἶδος του Πνευματικοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰδρύματος στοῦ Ἐξωτερικοῦ, τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν Βενετίας. Ὅταν ἡ Ἀντωνιάδου ἀποδέχεται τὴν ἐκλογή της καὶ ἀποχωρῇ ἀπὸ τὴν Πανεπιστημιακὴ Ἔδρα της τῆς Ὀλλανδίας εἶναι πιά ὁ ὥριμος πνευματικὸς ἄνθρωπος ὁ ἐνδεδειγμένος νὰ προσφέρῃ τίς πλούσιες γνώσεις του καὶ τὴν πείρα γιὰ τὴν δημιουργία ἐνὸς νέου ιδρύματος ἀφιερωμένου ἀποκλειστικὰ στοὺς νέους. Στὸ διάστημα τῶν ἑντεκα χρόνων ποὺ παρέμεινε πρώτη διεθνήτρια τοῦ Ἰνστιτούτου μόχθησε σὲ ξένο τόπο τόσο γιὰ νὰ οἰκοδομήσῃ, νὰ ἀνακαινίσῃ καὶ νὰ ὀργανώσῃ ἑλληνικοὺς χώρους, ποὺ τοὺς εἶχε θερμάνει μὲ τὴν ἀκτινοβολία της μιὰ λαμπρὴ παράδοση, ὅσο καὶ γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ ἓνα πνευματικὸ ἴδρυμα ἄξιο νὰ δεχτῇ τοὺς πρώτους ἐρευνητὲς καὶ τοὺς πρώτους ἐπιστήμονες φιλοξενουμένους. Ἐμεῖς οἱ παλαιότεροι ἐρευνητὲς τοῦ Ἰνστιτούτου, ποὺ τὴ γνωρίσαμε καὶ τὴ ζήσαμε μέσα στὴ μοναδικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς Φλαγγινείου σχολῆς, θὰ θυμόμαστε πάντα μιὰ εὐγενικὴ μορφὴ ἀληθινῆς Κυρίας ποὺ γεμάτη ἐνδιαφέρον ἔσκυβε πάνω ἀπὸ τίς μελέτες μας καὶ ἀγωνιζόταν νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ τὴν ἀγάπην τῆς τελειότητος σὲ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἔφερε τὴν Ἀντωνιάδου στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν ἀποστρατεία τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς πνευματικῆς της δραστηριότητος. Ὡστόσο δὲν ἔπαυε νὰ παρακολουθῇ μὲ τὴ σκέψιν της τὴν πρόοδο ποὺ σημεῖωνε τὸ ἀγαπημένο της Ἰδρυμα, κάτω ἀπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ διαδόχου της Καθηγητῆ κ. Μ. Ι. Μανούσακα. Οἱ τελευταῖες της μέρες κύλησαν πολὺ ἥρεμα στοῦ μικροῦ της διαμέρισμα τῆς ὁδοῦ Ρηγίλλης ἀνάμεσα στὶς πλούσιες βιβλιοθῆκες της καὶ στοῦ γραφεῖο της

4. Στὴν ἱατρὸν Ἀγγελ. Παραγιωτά-
τον καὶ στὴν κοινωνιολόγην Ἑλένην

Ἀντωνοπούλου.

πού τὸ κοσμοῦσε ἡ φωτογραφία τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ μὲ ιδιόχειρη ἀφιέρωση. Στὸ στενὸ περιβάλλον τῆς καθημερινῆς τῆς ζωῆς ἡ σφραγίδα τῆς φιλοκαλίας καὶ τῆς ἀρχοντιᾶς τῆς ἦταν ἐκδηλη. Ἡ ὄρεξη γὰρ μελέτη καὶ συγγραφή δὲν τῆς ἔλειψε. Ἐδῶσε ἀοκετὰ ἄρθρα, συνεργασίες σὲ Συνέδρια καὶ τέλος τὸ βιβλίον τῆς γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἑμμ. Ἀντωνιάδη λίγους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό της.

Ἡ εὐγενικὴ μνήμη τῆς Σοφίας Ἀντωνιάδη καὶ τὸ ζωντανὸ παράδειγμα τοῦ σωστοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ σβήσουν ποτὲ ἀπὸ τὴν σκέψη ὅσων τὴν γνώρισαν.

Μαρία Χαιρέτη

ΣΧΟΛΙΑ

«ΠΑΡΑΣΧΟΛΗΜΑΤΑ»

Δάνειο ἀπὸ τὴν πλούσια παρακαταθήκη νεολογισμῶν τοῦ «Λόγιον Ἑρμῆ» (1820, σ. 592) ὁ τίτλος τοῦ οἰκείου μέρους τοῦ περιοδικοῦ μας ἀνταποκρίνεται, νομίζουμε, μὲ πληρότητα στὸ εἶδος τῆς ὕλης πού ἐπιθυμοῦμε νὰ δημοσιεῖται ἐκεῖ: βιβλιογραφικές, προσωπογραφικές ἢ χρονολογικές διακριβώσεις, διορθωτικὰ καὶ συμπληρωματικὰ, ἐρωτήματα καὶ συναφεῖς ζητήσεις, ὅ,τι τέλος πάντων μπορεῖ νὰ ἔχη ὁ καθένας μας ἀποθησαυρισμένο στὰ χαρτιά του ὡς πάρεργον καρπὸ —ἔστω καὶ μηδαμινὸ— τῶν κῆριων ἀσχολιῶν καὶ ἐνδιαφερόντων του· συναγωγή, ἢ παραμονὴ τῆς ὁποίας «στὸ βάθος τῶν συρταριῶν», στερεῖ συχνὰ τὴν ἐπιστήμη μας ἀπὸ μιὰ χρήσιμη πληροφόρηση εἴτε τὴν ἄγει στὴν πολυτέλεια τῶν ἀσκοπων ἀναζητήσεων.

Τὰ σημειώματα αὐτά, γραμμένα μὲ ὅση συντομία ἐπιβάλλουν ἡ ὕψι καὶ ὁ σκοπὸς τους, θὰ δημοσιεύονται χωρὶς ὑποσημειώσεις. Παρακαλοῦνται λοιπὸν οἱ ἀποστολεῖς «παρασχολημάτων» νὰ στέλνουν τὶς συνεργασίες τους —μία ἢ περισσότερες— προσαρμοσμένες στὸν τύπο τοῦ καταχωρισμένου στὸ τεῦχος αὐτὸ πρώτου σχετικοῦ δημοσιεύματος, καὶ φυσικὰ ἐνυπόγραφες (οἱ συντάκτες θὰ ἔχουν τὴν εὐθύνη καὶ τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τῶν ἀνακοινώσεών τους).

Ὁ «Ἐραριστῆς» καθιερώνοντας τὸ νέο αὐτὸ εἶδος συνεργασίας ἐπιζητεῖ

τὴν πρόθυμη συμπαράσταση τῶν ἀναγνωστῶν του. Ε. Ν. Φ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ἀπὸ τὸ 1968 τὸ Ἰνστιτοῦτο Βαλκανικῶν Σπουδῶν τῆς Βουλγαρικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν στὴν Σόφια ἐκδίδει τὴν ἐτήσια Βιβλιογραφία Βαλκανικῶν Σπουδῶν. Ἡ πρόταση γιὰ τὴν σύνταξη μιᾶς παρόμοιας βιβλιογραφίας διατυπώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Α' Διεθνὲς Συνέδριο Ν.Α. Ἐδρώπης (Σόφια, 1966) οργανωμένο ἀπὸ τὴν Διεθνῇ Ἐνώση Σπουδῶν Νοτιοανατολικῆς Ἐδρώπης (AIESEE). Τὰ δημοσιεύματα τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται στὴν Βιβλιογραφία Βαλκανικῶν Σπουδῶν ἀφοροῦν στὰ διαβαλκανικὰ προβλήματα καὶ σὲ θέματα ἱστορίας, γλωσσολογίας, λογοτεχνίας, ἐθνογραφίας, λαογραφίας, δικαίου, φιλοσοφίας, τέχνης τῶν χωρῶν τοῦ Αἴμου. Ἀποκλείστηκαν τὰ δημοσιεύματα μὲ καθαρὰ ἐθνικὸ περιεχόμενο, ἐπειδὴ περιλαμβάνονται συνήθως στὶς ἐθνικὲς βιβλιογραφίες, καθὼς καὶ ὅσα ἀναφέρονται χρονολογικὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαῖότητα ὡς τὸ τέλος τοῦ 18 αἰ. Στὴν συγκέντρωση τοῦ ὅλικοῦ τῆς βιβλιογραφίας αὐτῆς συνεργάζεται, ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς, τὸ Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν. Ἦδη ἔχουν κυκλοφορήσει πολυγραφημένοι οἱ τρεῖς πρώτοι τόμοι τῆς Βιβλιογραφίας αὐτῆς.

Ρ. Δ. Α.